

Obsah

ÚVOD K ČESKÉMU VYDÁNÍ	5
ÚVOD	7
PRAMENY	9
ÚČEL DÍLA	10
Různá použití knihy	10
Náradí pro výrobu jednoduchých pomůcek	11
Materiál	12
KAPITOLA I. Pokyny pro vyučování základům přírodních věd	17
A. Základy přírodních věd	17
B. Učitel a vyučování základům přírodních věd	21
C. Jak se děti učí základům přírodních věd	22
D. Prameny pro vyučování základům přírodních věd	25
E. Vybavení pro vyučování přírodním vědám	28
KAPITOLA II. Jak si zhotovíme některé pomůcky	30
A. Váhy	30
1. Jednoduché „pružinové“ váhy	30
2. Příruční pružinové váhy — siloměr	30
3. Pružinové váhy pro těžší tělesa	31
4. Přezmen	31
5. Laboratorní přezmen	31
6. Váhy s hodinovým perem	31
7. Jednoduchý přezmen pro vážení těles do 100 g	32
8. Váhy ze slámky	32
9. Zehnderovy váhy	32
10. Všeobecně použitelné rovnoramenné váhy	33
11. Citlivé rovnoramenné váhy	33
B. Zdroje tepla	34
1. Kamínka na dřevné uhlí	34
2. Lihový kahan	34
3. Lihový kahan z lahvíčky od inkoustu	34
C. Jiné užitečné pomůcky	35
1. Demonstrační nonius	35
2. Jednoduchá trojnožka	35
3. Vodní lázeň	35
4. Ohřívač	35
5. Vytvořené vodní páry pro pokusy v termice	35
6. Jednoduchý kalorimetr	35
7. Destilovaná voda	36
8. Vzdušná lázeň	36
9. Liebigův chladič (kovový)	36
10. Filtr	36
11. Vodní vývěva	36
12. Laboratorní zařízení pro samostatnou práci v chemii	36
13. Měrná nádobka a odměrka	37
14. Držák na zkumavky	37
15. Laboratorní pinzeta	37
16. Dřevěný laboratorní stojan	38

17. Držák k laboratornímu stojanu	38
18. Kovová miska	38
19. Automatický přístroj na výrobu plynu	38
KAPITOLA III. Rostliny	39
A. Kořen	39
1. Jak sledovat růst kořenových vlásků	39
2. Pozorování kořenových vlásků	39
3. Zkouška, zda kořeny přijímají vodu a rozpustné látky	39
4. Působení zemské tíže na kořeny rostlin	39
5. Jak působí voda na kořeny	40
6. Zakořeňování různých částí rostlin	40
B. Stonek	40
1. Vliv světla na růst stonku	40
2. Transport roztoků stonkem	41
3. Jak jsou uloženy cévní svazky ve stoncích dvouděložných a jednoděložných rostlin	41
C. List	41
1. Typy listů	41
2. Jak se dělá sbírka listů	41
3. Kouřové otisky listů	41
4. Nasříkané otisky listů	42
5. Otisky listů pomocí tiskařské černě	42
6. Obrisy listů	42
7. Otisky listů pomocí uhlového (kopírovacího) papíru	42
8. Uspořádání listů na stonku	43
9. Pěstování listů ve třídě	43
10. Listy vypaňují vodu	43
11. Stavba listu	43
12. Zelené listy vytvářejí organické látky	43
13. Zelené listy vylučují na slunci kyslík	44
14. Listem vniká do rostliny vzduch	44
15. Dýchání rostlin	44
D. Květ	45
1. Sběrání a uchovávání květů	45
2. Rozbor květu tulipánu	45
3. Rozbor jednoduchého květu	45
4. Pozorování pylových zrn z různých květů	45
5. Klíčení pylových zrn	45
6. Vycházka s pozorováním kvetoucích rostlin	45
7. Pozorování vývoje plodu	45
E. Semeno	46
1. Vhodný způsob pěstování semen	46
2. Zkouška klíčivosti semen	46
3. Zahrádka ve skleníci	46
4. Podmínky pro klíčení semen	46
5. Klíčící semena přijímají kyslík	47
6. Stavba semena	47
7. Zkouška plynu, který vylučují při dýchání klíčící semena	47
8. Jak klíčí semena	47
F. Baktérie	48
1. Příprava k pěstování bakterií	48
2. Naočkování bakteriálních kultur	48
3. Jiný typ půdy pro pěstování bakterií	48
4. Očkovací jehla	48
5. Pokus, zda bakterie rostou lépe ve vlhku nebo v suchu	48
6. Pokus, zda bakterie rostou lépe v teple nebo v chladu	49
7. Pokus, zda bakterie rostou lépe ve tmě nebo na světle	49

3. Jak si uděláte historickou parní hračku	150
4. Jak si uděláte model parní turbíny	150
5. Model parní turbíny ze skla	150
6. Tepelný stroj z plechovky od leštidla	151
7. Jak si uděláme pneumatické zažehovadlo	151

KAPITOLA XIV. Magnetismus 152

1. Přírodní magnety	152
2. Jak si opatříte umělé magnety	152
3. Jak si zmagnetujete ocelovou tyč	152
4. Jak si uděláte tyčový magnet	152
5. Jak si uděláte otočnou kolébku pro studium magnetismu	152
6. Koncentrace magnetismu v magnetu	153
7. Určení průběhu magnetismu podél tyčového magnetu pomocí pružinových vah	153
8. Působí magnety v prostoru?	153
9. Jsou účinky pólů magnetu stejné?	153
10. Pravidlo o vzájemném silovém působení pólů magnetů	153
11. Jak si uděláte jednoduché magnetické střelky?	153
12. Kompas ze žiletky	154
13. Určení zemských magnetických pólů	154
14. Demonstrační magnetická střelka	154
15. Model k demonstraci zemského magnetismu	154
16. Jak si uděláme inkliniční magnetku	155
17. Demonstrační inkliniční magnetka	155
18. Pokusy s kompasem	155
19. Které látky jsou magnetické	155
20. Magnetování tyče pomocí kladívka	155
21. Siločáry	155
22. Mapování magnetických siločar	156
23. Kterými látkami procházejí magnetické siločáry	156
24. Magnetická indukce	156
25. Zjišťování indukované polarity	156
26. Co se stane, přelomíme-li magnet?	156
27. Jak si uděláte magnet z ocelových pilin	157
28. Jak si uděláte plující magnety	157
29. Některé pokusy s plujícími magnety	157
30. Vibrátor pomocí magnetu	157
31. Jehla vznášející se ve vzduchu	157
32. Jak si uděláte kompas z lepenky	157
33. Magnetická rybářská hra	158
34. Tajemný magnetický setrvačnick	158
35. Magnetický člun	158
36. Citlivý magnetometr	158
37. Vibrační magnetometr	158
38. Jak si vyrobíte magnetizační cívku	159
39. Magnetizační cívka na proud z akumulátorové baterie	159

KAPITOLA XV. Elektřina 160

A. Statická elektřina	160
1. Elektřinu můžeme získat vzájemným třením předmětů	160
2. Statická elektřina je přítomna všude	160
3. Světlo způsobené statickou elektřinou	160
4. Figurky tančící účinkem statické elektřiny	160
5. Jak donutíme papír skákat	161
6. Elektrostatické letadlo	161
7. Vybití elektrického náboje jiskrou	161
8. Balónek zůstane tam, kde jste jej položili	161
9. Noviny drží na stěně	161
10. Existují dva druhy nábojů	162
11. Jak si uděláte indikátor nábojů z bezových kuliček	162
12. Elektroskop z kovové fólie	162
13. Jak si uděláte elektroskop z novin	163
14. Jak si uděláte elektroskop s kovovými listy	163
15. Jak si uděláte stínový elektroskop	163

16. Zábava s balónkem	164
17. Další zábava s balónkem	164
18. Dostihy	164
19. Jak získáte jiskrové výboje elektrických nábojů	164
B. Jednoduché elektrické články a obvody	164
1. Proudění vody v trubce	164
2. Elektrický proud ve vodiči	165
3. Jiný způsob, jak demonstrovat elektrický proud	165
4. Jak ukážete elektrický proud pomocí jednoduchých přístrojů	165
5. Elektrická energie z chemické energie	166
6. Elektřina z citrónu	166
7. Jak si uděláte jednoduchý galvanický článek	166
8. Jiné jednoduché galvanické články	166
9. Jak si uděláte jednoduchý akumulátor	167
10. Z čeho se skládá suchý článek	167
11. Použití článku v elektrickém obvodu	167
12. Držáky žárovek	168
13. Jak pracuje kapesní svítlna	168
14. Jak se zapojují články do série	168
15. Jak se zapojují články paralelně	168
16. Držák monočlánků	168
17. Sériové zapojení žárovek	169
18. Paralelní zapojení žárovek	169
19. Jak se dá elektrický obvod ovládat vypínačem	169
20. Jak si uděláte jednoduchý vypínač	169
21. Jiný jednoduchý vypínač	169
22. Jak můžete ovládat zvonek dvěma vypínači	170
23. Jak můžete ovládat světlo dvěma vypínači	170
24. Miniaturní pouliční osvětlovací systém	170
25. Jak se z elektřiny získává teplo a světlo	170
26. Jak pojistka chrání elektrický obvod	171
27. Jak krátké spojení přepálí pojistku	171
28. Jak si uděláte jednoduchý držák na pojistku	171
29. Jak se mění elektrický odpor s teplotou vodiče	171
C. Magnetismus a elektrická energie	171
1. Zařízení na stavbu jednoduchých elektrických pomůcek	171
2. Magnetické účinky elektrického proudu	172
3. Jiný způsob ukázky magnetických účinků elektrického proudu	172
4. Jak si uděláte elektromagnet ze šroubu	172
5. Jak si uděláte elektromagnet ve tvaru podkovy	173
6. Jak se dá zvýšit nosnost elektromagnetu	173
7. Magnetické pole cívky	173
8. Přístroj k měření odporivé síly	174
9. Přístroj k měření přitažlivé síly	174
10. Jak si uděláte telegrafní klíč a zvukový přijímač	174
11. Jak si uděláte elektrický bzučák	174
12. Telegrafní klíč a telegraf	175
13. Zhotovení bzučáku jiným způsobem	175
14. Jak se zapojuje dvoulinkový telegraf	176
15. Jak si zhotovíte elektrický zvonek	176
16. Jak si sestavíte jednoduchou telefonní linku	177
17. Jak si zhotovíte jednoduchý telefonní mikrofon	177
18. Vznik elektřiny pomocí magnetu a cívky	178
19. Ruční generátor elektrického napětí	178
20. Jak si uděláte motor ze špendlíků a korku	179
21. Jak si zhotovíte motor založený na přitažlivosti	179
22. Jiný jednoduchý motor	180
D. Teplo a světlo z elektrické energie	131
1. Jak získáte teplo a světlo z elektrické energie	181
2. Jak si uděláte jednoduchý reostat	181
3. Reostat z odporového drátu	181
4. Jak pomocí elektřiny rozžhavíte drát	182
5. Jak si uděláte elektrickou obloukovou pec	182

E. Chemické účinky elektrického proudu	183
1. Jevy vodivosti v různých druzích kapalin	183
2. Shromažďování plyných produktů elektrolyzy	183
3. Bělící lázeň pomocí elektrolyzy	183
4. Vyzkoušejte elektrolyzu speciálních roztoků	184
5. Činnost jednoduchého olověného akumulátoru	184
6. Jak si uděláte použitelný akumulátor	184
7. Elektrolytické pokovování niklem a mědí (galvanostegie)	185
8. Jak si pomocí elektrolyzy okopírujete odznak nebo medaili	185
KAPITOLA XVI. Světlo	187
A. Světlo se šíří přímočaře	187
1. Stopy dráhy	187
2. Pokus s provázkem	187
3. Pokus s kartami	187
4. Kamera s malým otvorem	187
5. Kouřová krabice ke studiu šíření světelných paprsků	187
B. Odraz světla	188
1. Odraz světla v kouřové krabici	188
2. Rozptýlené světlo v kouřové krabici	188
3. Odraz gumového míče	188
4. Odraz na zrcadle	188
5. Odražené světelné svazky paprsků	189
6. Jak si uděláte zaměřovací lavici ke studiu odraženého světla	189
7. Zákon odrazu	189
8. Jak si uděláte válcovou čočku pro světelnou krabici k sledování chodu paprsků	189
9. Jak si uděláte krabici k sledování světelných paprsků	190
10. Zákon odrazu světla pomocí světelné krabice	190
11. Jednoduchý optický kotouč	190
12. Zrcátko na hůlce	191
13. Jak si uděláte model periskopu	191
14. Jak si uděláte kaleidoskop	191
15. Dvojnásobný odraz	191
16. Obrácené písmo	191
17. Kopírování obrázků pomocí odrazu	192
18. Hodiny a zrcadlo	192
19. Peníze pomocí odrazu	192
20. Odraz světla na rovnoběžných zrcadlech	192
21. Odraz světla od dutého zrcadla pomocí světelné krabice	192
22. Odraz světla od vypuklého zrcadla	193
C. Lom světla a jeho použití	193
1. Tyč se zdá být zlomená	193
2. Lom světelného svazku	193
3. Sklenice ke studiu lomu paprsků	193
4. Lom pomocí kouřové krabice	193
5. Mince se objeví pomocí lomu světla	194
6. Jak optický hranol ovlivňuje světelné paprsky	194
7. Jak čočky ovlivňují světelné paprsky	194
8. Jednoduchá čočka ze dna sklenice	194
9. Jak čočky zvětšují	194
10. Jak změříte zvětšení čočky	194
11. Jak vypuklá čočka vytváří obraz předmětu	194
12. Jednoduchý přístroj ke studiu čoček	195
13. Jednoduchý mikroskop	195
14. Mikroskop z vodních kapek	195
15. Model složeného mikroskopu	195
16. Model dalekohledu	195
17. Jak si uděláte čárový zdroj světla	196
18. Vztah mezi obrazem a předmětem u čočky	196
19. Vztah obrazu a předmětu u čočky (bez zdroje světla)	196
20. Mezný úhel	196
21. Mezný úhel pro vodu	197

22. Jiný pokus s mezným úhlem	197
23. Jak pracuje kamera	197
24. Fotografování pomocí kamery s malým otvorem	197
25. Jednoduchá temná komora	198
26. Temná komora se zaostřováním	198
D. Barevná světla	198
1. Jaká je barva slunečního světla	198
2. Skládání spektrálních barev	198
3. Jiný způsob vytvoření spektra	199
4. Studium spektra pomocí světelné krabice	199
5. Jak můžete pozorovat čárové spektrum	199
6. Jak si uděláte duhu	199
7. Duha jiným způsobem	199
8. Barva průhledných předmětů	199
9. Barva neprůsvitných předmětů	200
10. Míchání barevných prášků	200
11. Míchání barevných světél	200
12. Barvy v tenké mýdlové vrstvě	201
13. Barvy v olejové vrstvě	201
14. Barvy pomocí péra	201
15. Jak se mění barvy	201
E. Světelná projekce	201
1. Jak si uděláte projektor na barevné obrázky	201
2. Konstrukce projektoru na diapositivy	202
3. Jednoduchý mikroprojektor	202
KAPITOLA XVII. Lidské tělo	204
A. Naše smysly	204
1. Čich	204
2. Nejlepší vzdálenost při čtení	204
3. Adaptace oka	204
4. Dokážete nalézt slepou skvrnu?	204
5. Optické klamy	205
6. Pocity doteku	206
7. Vyzkoušejte si pocity tělesné teploty	206
B. Některé orgány lidského těla	206
I. Oko	206
1. Pitva oka	206
2. Jak oční čočka vytváří obraz na sítnici	206
II. Srdce	206
1. Jednoduchý přístroj na poslech tepu srdce	206
2. Zjišťování tepu	207
3. Vliv tělesného cvičení na tep	207
III. Plíce	207
1. Jak pracují plíce	207
2. Objem plic	207
KAPITOLA XVIII. Pokyny pro učitele	208
1. Čištění skleněného nádobí	208
2. Čištění rtuti	208
3. Sběrání rozlité rtuti a odstraňování vzduchových bublin	208
4. Biologické sbírky	209
5. Botanické vzorky	209
6. Práce s lupou	209
7. Balónky s vodíkem	210
8. Živný roztok pro pěstování rostlin	210
9. Barviva	210
10. Mořská voda	210
11. Vápenná voda	210

12. Roztok lakmusu	210
13. Elektrolity pro akumulátory	210
14. Indikátorový papírek k určování polarity baterie	211
15. Lázně pro galvanické pokovování	211
16. Chemické stříbření zrcadel	211
17. Papír citlivý na teplo	211
18. Komerční lepidla	211
19. Lepidla, vosky, slitiny	212
20. Izolační materiál pro pokusy z elektrostatiky	212
21. Náhrada okulárového nitkového kříže	213
22. Pájení	213
23. Černý nátěr na tabuli	213
24. „Matná čern“	214
25. Fluorescenční roztok	214
26. Řezání skla	214
27. Hasicí přístroj	215
28. Lékárnička první pomoci	215
29. Šelakový nátěr	215
30. Příprava běžných slitin	215
31. Navinutí spirálové pružiny	215

8. Kde lze nalézt bakterie?	49
9. Ničí sluneční světlo bakterie?	49
10. Ničí dezinfekční prostředky bakterie?	49
11. Kde v půdě žijí bakterie?	49
G. Plísně	49
1. Opatřování různých druhů plísní	49
2. Jak pěstovat plísně	49
3. Stavba plísní	50
4. Potřebují plísně k růstu vodu?	50
5. Rostou plísně lépe v teple, nebo v chladu?	50
6. Rostou plísně lépe ve tmě, nebo na světle?	50
H. Kvasinky	50
1. Působení kvasinek na těsto	50
2. Vliv teploty na aktivitu kvasinek	50
3. Kvasinky působí na cukr	50
4. Zkouška plynu uvolňovaného při působení kvasinek na cukr	50
5. Pozorování kvasinek	51
I. Pěstování rostlin bez půdy (hydroponie)	51
J. Jednoduché zahradičtví	51
KAPITOLA IV. Živočiškové	52
1. Láhev na usmrcování hmyzu — smrtička	52
2. Krabice na uložení sbírky hmyzu	52
3. Chov žížal	52
4. Chov kobylek a pakobylek	52
5. Vivárium ze sklenice na zavařeninu pro chov much	53
6. Skokani a ropuchy	53
7. Akvárium ve sklenici	53
8. Akvárium pro větší vodní živočichy	53
9. Pozorování životního cyklu banánové mušky (<i>Drosophila</i>)	54
KAPITOLA V. Nerosty, horniny, půdy a zkameněliny	55
A. Nerosty a horniny	55
1. Geologická vycházka do okolí školy	55
2. Pozorování a srovnávání nasbíraných vzorků	55
3. Odvození pojmu nerost a hornina	56
4. Vznik nerostů	56
5. Vznik hornin	56
6. Určování vápence	57
7. Sběrka nerostů a hornin	57
B. Půdy	57
1. Průzkum půd v nejbližším okolí školy	57
2. Vznik půdy	57
3. Složení půdy	58
4. Pohyb vody v půdě	58
5. Úrodnost půdy	59
6. Působení srážkové vody na půdu	59
7. Ochrana půdy proti erozi	59
C. Zkameněliny	59
1. Naleziště zkamenělin	59
2. Vznik zkamenělin	60
3. Sběrka zkamenělin	60
D. Shrnující exkurze	60

KAPITOLA VI. Astronomie	61
A. Pozorování hvězd	61
1. Zhotovení jednoduchého čočkového dalekohledu	61
2. Zhotovení jednoduchého zrcadlového dalekohledu	61
3. Zhotovení přesného zrcadlového dalekohledu	62
4. Učíme se poznávat hlavní souhvězdí a dělat hvězdnou mapu	62
5. Fotografování hvězdných stop	62
6. Jak si uděláme konstelárium	62
7. Planetárium z deštníku	62
B. Slunce a hvězdy	63
1. Mapa souhvězdí zvěrokruhu	63
2. Model znázorňující zdánlivou dráhu Slunce mezi hvězdami	64
3. Model znázorňující vznik zatmění	65
4. Znázornění zatmění Slunce	65
5. Pozorování slunečních skvrn	65
6. Pozorování změn polohy Země vůči Slunci	65
C. Sluneční soustava	65
1. Model sluneční soustavy	65
2. Pozorování viditelných planet	66
3. Pozorování „padajících hvězd“	66
D. Země	66
1. Foucaultovo kyvadlo dokazuje otáčení Země	66
2. Jednoduchý theodolit nebo astrolábium	66
3. Model sextantu	67
4. Sluneční hodiny	67
5. Jednoduchý model Země a Měsíce	68
6. Předvedení vzniku ročních dob	68
7. Příčiny různé délky dne a noci v některých místech	68
8. Jaký vliv má úhel dopadu slunečních paprsků na množství tepla a světla, které Země přijímá	68
9. Tyč vrhající stín	69
10. Jak se mění úhel dopadu slunečních paprsků den ze dne v touž hodinu	69
E. Pozorování Měsíce	69
1. Pozorování měsíčního povrchu	69
2. Pozorování měsíčních fází	69
3. Příčina měsíčních fází	69
4. Zatmění Měsíce	69
KAPITOLA VII. Vzduch a tlak vzduchu	70
A. Kde všude může být vzduch	70
B. Vzduch zaujímá prostor	70
C. Vzduch má tíhu	71
D. Vzduch působí na tělesa tlakem	71
E. Měření tlaku vzduchu	73
1. Jednoduchý rtuťový tlakoměr	73
2. Fortinův tlakoměr	74
3. Tlakoměr z láhve	74
4. Aneroid	75
5. Jiný typ aneroidu	75
6. Měření atmosférického tlaku hustilkou	75
7. Měření atmosférického tlaku přísavným knoflíkem	75
F. Jak čerpadla využívají tlaku vzduchu	76
1. Jak rozdíl tlaku vzduchu vytlačuje vodu z nádoby	76
2. Jednoduchá stříkačka	76
3. Pumpa na zdvih	76
4. Pumpa na zdvih ze skleněného válce	76

5. Pumpa na tlak	76
6. Pumpa na tlak ze zkumavky	77
G. Jak je u násosek využito tlaku vzduchu	77
1. Jednoduchá násoska	77
2. Násoska s vodotryskem	77
3. Násoska se samočinným spouštěním	78
H. Pokusy se stlačeným vzduchem	78
1. Jak prokázat pružnost vzduchu	78
2. „Střikačka“ na stlačený vzduch	78
3. Vzduchovka	78
4. Zvedání předmětů stlačeným vzduchem	78
5. „Bublající“ láhev	78
I. Některé účinky sníženého tlaku vzduchu	78
1. Nasávání vody tlakem vzduchu	78
2. Jak vyrobit jednoduchou vývěvu	79
3. Jak vyrobit zvon pro pokusy s vakuem	79
4. Model baroskopu	79
5. Pokus s balónem	79
6. Pokus s lahví a zátkou	79
7. Prelévání vody pomocí sníženého tlaku vzduchu	80
8. Jiný pokus s balónem	80
9. Vztah mezi objemem a tlakem vzduchu	80
J. Vzduch v lidském těle	80
1. Jak pracují plíce	80
2. Měření objemu vzduchu v plicích	80
3. Vydechovaný vzduch obsahuje kyslíčník uhličitý	81
K. Některé chemické účinky vzduchu	81
L. Pokusy s prouděním vzduchu	81
KAPITOLA VIII. Počasí	85
A. Zhotovování přístrojů pro povětrnostní stanici	85
1. Aneroid	85
2. Větrná korouhev	86
3. Ukazatel rychlosti větru	86
4. Dešťoměr	87
5. Jiný typ dešťoměru	87
6. Vlhkoměr se suchou a vlhkou baňkou (Augustův)	87
7. Vlasový vlhkoměr	87
8. Domeček pro předpovídání počasí	88
9. Vedení záznamů o počasí	88
10. Výroba přístřešku pro meteorologické přístroje	89
B. Vítr a počasí	89
1. Vzduch se při zahřívání rozpíná	89
2. Jiný způsob důkazu, že se vzduch při zahřívání rozpíná	89
3. Rozpínání vzduchu	89
4. Studený vzduch je těžší než teplý	89
5. Krabice k pozorování proudění vzduchu	90
6. Sledování vzdušných proudů	90
C. Jak se dostává vlhkost do vzduchu	91
1. Vodní páry ve vzduchu nejsou vidět	91
2. Mop váží méně	91
3. Další vážení vlhkého předmětu	91
4. Voda se vypařuje z půdy	91
5. Pokojové rostliny vypařují vodu	91
6. Ostatní rostliny také vypařují vodu	91
7. Vydechovaný vzduch je vlhký	91
8. Vlhkost z plynového plamene	92
9. Vlhkost z jiných plamenů	92

10. Rychlost vypařování závisí na velikosti odpařované plochy	92
11. Teplota ovlivňuje rychlost vypařování	92
12. Pohyb vzduchu má vliv na rychlost vypařování	92
13. Vlhkost vzduchu má vliv na rychlost vypařování	92
D. Jak se sráží vlhkost ze vzduchu	92
1. Vodní pára kondenzuje na chladném povrchu	92
2. Koloběh vody	92
3. Teplota rosného bodu	93
4. Oblak v láhvi	93
5. Dešťový cyklus	93
6. Jinovatka ve třídě	93
7. Pozorování ledových krup	93
8. Pozorování sněhových vloček	94
KAPITOLA IX. Voda	95
A. Složení vody	95
1. Jak lze rozložit vodu	95
2. Jak připravit kyslík	95
3. Některé pokusy s kyslíkem	95
4. Jak připravit vodík	95
5. Hoří vodík?	96
6. Co vzniká, když vodík hoří?	96
7. Nafukování mýdlových bublin vodíkem	96
B. Jak čistit vodu	96
1. Jak zhotovit filtr	96
2. Výroba pokusného filtru	96
3. Sterilizování vody převařením	97
4. Jak vyrobit jednoduchou aparaturu na destilaci vody	97
5. Jak zhotovit destilační přístroj	97
6. Jak zhotovit Liebigův chladič	97
C. Tvrdá a měkká voda	97
1. Rozdíl mezi tvrdou a měkkou vodou	97
2. Jak připravit tvrdou vodu	98
3. Změkčování vody varem	98
4. Změkčování vody chemikáliemi	98
5. Jak pomáhá mýdlo ve vodě při praní	98
6. Jak působí mýdlo na tuk	98
7. Jak působí mýdlo na tuk	98
8. Tvrdá a měkká voda při praní	98
9. Jak vyrobit mýdlo	98
D. Voda v klidu a v pohybu	99
1. Pojem tlaku	99
2. Rozdíl mezi tíhovou silou a tlakem	99
3. Tlak kapaliny	99
4. Tlak vody se mění s hloubkou	99
5. Tlak závisí na hustotě kapaliny	99
6. Tlak vody ve stejné hloubce je stejný jak ve velké, tak v malé nádobě	99
7. Jiný způsob důkazu, že tlak vzrůstá s hloubkou	100
8. Tlak vody je stejný ve všech směrech	100
9. Tlak, který v kapalině působí směrem vzhůru, se nazývá vztlak	100
10. Spojené nádoby	100
11. Zvedání těžkých závaží tlakem vody	100
12. Voda se nestlačí	101
13. Model hydraulické zdviže	101
14. Jednoduchý hydraulický lis	101
15. Model vodního trkače	101
16. Model vodní přetlakové turbíny	101
17. Model vodního kola	102
E. Potápění a plování	102
1. Co rozhoduje o potápění a plování?	102
2. Vztlak vody	102

3. Pozorování vzlaku vody	102
4. Jiný způsob pozorování vzlaku vody	102
5. Ještě jiný způsob jak pozorovat vzlak vody	102
6. Kámen má ve vodě menší tíhu než na vzduchu	103
7. Karteziánský potápěč	103
8. Jak vyrobit plechovku s přepadem a sběrnou nádobu	103
9. Potápějící se tělesa	103
10. Plovoucí tělesa	104
11. Pokus s plovoucí svíčkou	104
12. Pokus s plováním různých druhů dřeva	104
13. Pokus s plovoucím vejcem	104
14. Ověření Archimédova zákona	104
15. Hustoměr ze slámky	105
16. Hustota kapaliny, která se nemísí s vodou	105
17. Plování v různých kapalinách	105
18. Jak se ponorka ponořuje a vynořuje	105
F. Povrchy kapalin	106
1. Jehla plovoucí na vodě	106
2. Plovoucí žiletka	106
3. Zvedání vodního povrchu	106
4. Voda se udrží v sítu	106
5. Pokus s víkem od plechovky	106
6. Přeplnění sklenice vodou	106
7. Vytvoření špičky na štětci	107
8. Trik s povrchovým napětím	107
9. Voda neproteče látkou	107
10. Vliv mýdla na povrchové napětí	107
11. Vliv benzínu na povrchové napětí	107
12. Pokus se smýčkou niti	107
13. Řízení lodičky povrchovým napětím	107
14. Plovák pro předvádění povrchového napětí	107
15. Vytváření kuliček pomocí povrchového napětí	108
16. Výfukování mýdlových bublin	108
17. Držák na mýdlové bubliny	108
18. Některé pokusy s tenkými mýdlovými vrstvami	108
19. Tvoření kapek	108
KAPITOLA X. Jednoduché stroje	109
A. Páka, kolo na hřídeli, kladka	109
1. Jednoduchá rovnoramenná páka	109
2. Jednoduché váhy	109
3. Jednoduché vahadlové (běhounové) váhy	109
4. Dvojzvrtná páka	110
5. Jednozvrtná páka	110
6. Jednozvrtná páka, na níž působí síla mezi osou otáčení a břemenem	110
7. Páka jako houpačka	110
8. Jednoduché kolo na hřídeli	110
9. Jiné kolo na hřídeli	111
10. Jak vyrobit jednoduchou kladku	111
11. Jednoduchá pevná kladka	111
12. Jednoduchý kladkostroj	112
13. Kladkostroj složený z více kladek	112
B. Nakloněná rovina, šroub a klín	112
1. Jednoduchá nakloněná rovina	112
2. Šroub je nakloněná rovina	113
3. Jednoduchý zdvihák (čertík)	113
4. Klín	113
C. Jak se pomocí strojů zvyšuje rychlost	113
1. Malá a velká cívka	113
2. Použití jízdního kola	114
3. Šlehač	114
4. Použití páky	114

5. Použití kladky	114
6. Použití kola na hřídeli	114
D. Jak se pomocí strojů mění směr síly	114
1. Model výtahu	114
2. Jednoduché soukolí	114
3. Použití zkřížených řemenů	115
E. Využívání a překonávání tření	115
1. Snížení tření pomocí tužek	115
2. Použití kol	115
3. Smykové tření	115
4. Místa, kde dochází k tření	115
5. Snížení tření pomocí oleje	115
6. Tření drsných povrchů	115
7. Snížení tření pomocí kuličkových ložisek	116
8. Kuličková ložiska	116
9. Znovu kuličková ložiska	116
10. Snížení tření pomocí vzduchového proudy	116
 KAPITOLA XI. Síla a setrvačnost	 117
A. Rovnováha	117
1. Pomůcka ke zkoumání rovnovážných sil	117
2. Rovnováha na vahadlové houpačce	117
3. Trik s rovnováhou	117
4. Některé jednoduché pokusy s rovnováhou	117
5. Dokážete napřímit provaz?	118
6. Hledání těžiště předmětů	118
B. Gravitace	118
1. Padající tělesa	118
2. Mince padají stejně rychle	118
3. Jednoduché kyvadlo	119
4. Časový zápis padajícího tělesa	119
5. Kutálející se koule	119
6. Rovnoměrný pohyb	120
7. Zrychlení padající koule	120
8. Dráha stěly	120
9. Zábava s kyvadlem	121
10. Spřažená kyvadla	121
C. Odstředivá síla	121
1. Pocit odstředivé síly	121
2. Jednoduchý rotační stroj	121
3. Pokus se dvěma hřebíky	122
4. Působení odstředivé síly na kroužek	122
5. Působení odstředivé síly na víčko od plechovky	122
6. Působení odstředivé síly na řetěz	122
7. Působení odstředivé síly na kapalinu	122
8. Jiný pokus s vodou	122
9. Jak pracuje ždímačka na prádlo	122
10. Voda se nerozleje	122
11. Zábavný pokus s odstředivou silou	122
12. Dostředivá síla	123
D. Setrvačnost	123
1. Láhev a kulička	123
2. Zatloukání hřebíků vlivem setrvačnosti	123
3. Rozkrojte jablko na dvě části pomocí setrvačnosti	123
4. Setrvačnost v klidu s kapesníkem a sklenicí	124
5. Setrvačnost v klidu hromady knih	124
6. Zlomte hůlku pomocí setrvačnosti	124
7. Setrvačnost v pohybu a rýč	124
8. Setrvačnost v pohybu při jízdě na kole	124
9. Setrvačnost v pohybu automobilu	124

10. Setrvačnost v klidu kamene	124
12. Jak zjistíme, které vejce je uvařeno natvrdo	124
E. Síla a pohyb	125
1. Lehčí předmět se pohybuje rychleji	125
2. Síla a pohyb	125
3. Akce a reakce tlakových sil	125
4. Akce a reakce tahových sil	125
5. Akce a reakce kolečkových bruslí	125
6. Akce a reakce ve člunu	125
7. Reaktivní pohon je založen na akci a reakci	126
KAPITOLA XII. Zvuk	127
A. Jak zvuk vzniká a jak se přenáší	127
1. Různé zvuky	127
2, 3, 4. Chvějící se tělesa vydávají zvuk	127
5, 6, 7, 8. Kmitající těleso	127
9, 10. Rezonance	128
11. Vzduch přenáší zvuk	128
12, 13. Zvuk neprochází vakuem	128
14. Zvuk se šíří tuhými látkami	128
15. Zvon pomocí lžičky	128
16. Vytukávání kódu pomocí vodovodní trubky	129
17. Poslouchejte zuby	129
18. Kapaliny přenášejí zvuk	129
19. Balón naplněný plynem působí jako zvuková čočka	129
20. Jak se šíří vlny	129
21. Nádrž s vlnkami	129
22. Odraz vln	130
B. Zvuk a hudba	130
1. Vibrující krabice	130
2. Hudební nástroj z gumových pásků	131
3. Jednostrunný hudební nástroj	131
4. Hrací skříňka ze špendlíků	131
5. Orchestr ze sacích slámk	131
6. Trombón ze skleněné trubky a sklenice	131
7. Hudební láhve	131
8. Gong	131
9. Housle z krabičky	131
10. Pastýřova píšťala	132
11. Xylofon a marimba	132
C. Záznam a reprodukce zvuku	132
1. Činnost ucha	132
2. Jak vzniká hlas	133
3. Obrazce zvukových vln	133
4. Obraz vlny znějící ladičky	133
5. Gramofon reprodukuje zvuk	134
6. Jednoduchý reproduktor	134
7. Jiný jednoduchý reproduktor	134
8. Gramofon pro každého	135
9. Zaznamenávání zvuku gramofonem	136
KAPITOLA XIII. Teplo	137
A. Teplotní roztažnost látek	137
1. Trojúhelník k demonstraci teplotní roztažnosti	137
2. Roztahování tuhých těles při zahřívání	137
3. Pokus s kroužkem	137
4. Tyč a kalibr	137
5. Teplotní „plížil“	138
6. Pásek z dvojkovu (bimetal)	138
7. Přístroj na měření rychlosti roztahování	138
8. Roztažnost kapalin	138

9. Roztažnost plynů	138
10. Roztažnost plynů — mýdlová bublina	139
11. Roztažnost plynů jiným způsobem	139
12. Rozpínavost pomocí balónů	139
13. Balón na horký vzduch	139
B. Teplota	139
1. Je pocit teploty spolehlivý?	139
2. Jak si vyrobíte vzduchový teploměr	140
3. Na čem se zakládá teploměr	140
4. Jak si uděláme lihový teploměr	140
5. Kontrola teploměru	140
6. Teplota a teplota — pojem kalorie	141
7. Kalorická hodnota paliva — spalné teplo	141
C. Šíření tepla	141
1. Vedení tepla v kovové tyči	141
2. Různé kovy vedou teplo různou rychlostí	141
3. Měření množství tepla odevzdaného různým látkám	141
4. Kovy jsou dobrými vodiči tepla	142
5. Vodivost kovu a dřeva	142
6. Tepelná vodivost kovové sítky	142
7. Model Davyho lampy	142
8. Jednoduchá termoska	142
9. Voda je špatný vodič tepla	143
10. V kapalinách se teplo přenáší prouděním	143
11. Co vytváří tepelné proudy ve vodě	143
12. Vliv teploty na hustotu vody	143
13. Při které teplotě má voda největší hustotu?	143
14. Jiný způsob demonstrace tepelných proudů ve vodě	143
15. Jak si vyrobíte model teplovodního topení	143
16. Tepelné proudy ve vzduchu	144
17. Jak tepelné proudy vytvářejí vítr	144
18. Tepelné proudy a ventilace	144
19. Teplo se šíří sáláním (radiací)	145
20. Sálající tepelné vlny mohou být soustředovány	145
21. Sálající tepelné vlny se mohou odrazet	145
22. Povrch těles ovlivňuje sálání	145
23. Jiná ukáзка, jak povrchy těles ovlivňují sálání	145
24. Jednoduchý termoskop	145
25. Jak můžete snížit tepelné ztráty	146
D. Tání a var	146
1. Pozorujeme vařící se kapalinu	146
2. Uvařte si vodu v papíru	146
3. Vodu můžeme uvést do varu tím, že ji ochladíme	146
4. Snížením tlaku přivedeme éter do varu	147
5. Při vypařování odnímají kapalinu svému okolí teplo	147
6. Zmrazování pomocí rychlého odpařování éteru	147
7. Ochlazovací účinky suchého větru	147
8. Jak teplo mění tuhé látky v kapalinu	147
9. Zmrazení vody pomocí ledu a soli	147
10. Voda se při zamrznání roztahuje	147
11. Když látky tají, pohlcují teplo	148
12. Tání způsobené tlakem a opětné zamrznání	148
13. Určení měrného skupenského tepla varu vody	148
14. Určení měrného skupenského tepla kondenzace páry	148
15. Měrné skupenské teplo tání ledu	148
16. Určení měrného tepla kovu pomocí čajové konvice	148
17. Porovnání měrných tepel	148
18. Měření měrného tepla	149
19. Určení měrného tepla látky pomocí dutého tělesa	149
20. Jednoduchý kalorimetr na měření měrného skupenského tepla	149
E. Tepelné stroje	150
1. Tlak páry	150
2. Jak pracuje parní stroj	150